

7. Makarenko A. S. (1981) Pedagoghycheskaja poema [Pedagogical poem] / A. S. Makarenko. M. : Pedagoghyka. 624 s. [in Russian].
8. Navchalnyj plan pedagoghichnykh kadrov [Curriculum of teaching staff]. Spr. 1672, ark. 45–47 [in Ukrainian].
9. Pedagoghichna majsternistj : pidruchnyk [Pedagogical skills: a textbook] / I. A. Zjazjun, L. V. Kramushhenko, I. F. Kryvonos ta in. ; za red. I. A. Zjazjuna. 3-tje vyd., dopov. i pererobl. Kyjiv : SPD Boghdanova A. M., 2008. 376 s. [in Ukrainian].
10. Problemy osvoenija teatralnoj pedagoghyky v professyonaljno- pedagoghicheskoj podghotovke budushhego uchytelja : materyaly Vsesojuz. nauch.-prakt. konf. [Problems of mastering theatrical pedagogy in the professional and pedagogical training of the future teacher: materials of the All-Union. scientific-practical conf.] / ghlav. red. Y. F. Kryvonos. Poltava, 1991. 384 s. [in Russian].
11. Protokol № 53 vid 24.08.1923 r. zasidannja Naukpedkomu NKO. Spr. 895, ark. 54–55 [in Ukrainian].
12. Stykhun N. V. Rozvytok profesijnogi majsternosti vchyteliv zaghaljnoosvitnikh navchalnykh zakladiv zasobamy teatralnogho mystectva (20–80-ti rr. KhKh st.) [Development of professional skills of teachers of general educational institutions by means of theatrical art (20–80's of the 20th century)]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. Rivne : RDGhU, 2017. 309 s. [in Ukrainian].
13. Sukhomlinsjkyj V. O. (1977) Serce viddaju ditjam [I give my heart to the children] / V. O. Sukhomlinsjkyj // Vybrani tvory : v 5 t. [Selected works in 5 t.]. Kyjiv : Rad. shk. T. 3. 670 s. [in Ukrainian]
14. Shevchenko Gh. P. (1981) Vzaymodejstvje yskusstv v esteticheskom vospytanyu podrostkov [Interaction of arts in the aesthetic education of adolescents] / Gh. P. Shevchenko. Kyev : Znanye. 48 s. [in Russian].

Стыхун Н. В. Использование средств театрального искусства в развитии профессионального мастерства учителей советского периода

В статье охарактеризовано значение использования средств театрального искусства в педагогической практике учителей советского периода; определена специфика театрального искусства в профессиональном мастерстве учителя; раскрыто воспитательное воздействие форм, методов и средств театрального искусства на художественно-эстетическое развитие ученика; проанализировано художественно-творческое сотрудничество учителя с учениками в учебно-воспитательном процессе как в школе, так и во внешкольных учебных заведениях; акцентируется внимание на совершенствовании профессионального мастерства учителя средствами театрального искусства.

Ключевые слова: театральное искусство, профессиональное мастерство учителя, формы, методы, средства театрального искусства, театральная деятельность, художественно-эстетическое воспитание, учебно-воспитательный процесс, опыт, творчество.

Stykhun N. V. The use of theatrical art means in the development of professional skills of teachers of the Soviet period

The article describes the importance of using the means of theatrical art in the pedagogical practice of teachers of the soviet period; the specificity of theatrical art in the professional skill of the teacher is determined; the educational impact of the forms, methods and means of theatrical art on the artistic and aesthetic development of the student is revealed; analyzed the artistic and creative cooperation of the teacher with the students in the educational process, both at school and in extra-school educational institutions; focuses on improving the professional skills of teachers by means of theatrical art.

Key words: theater art, teacher's professional skill, forms, methods, means of theatrical art, theater activities, artistic and aesthetic education, educational process, experience, creation.

УДК 378.147.016:630.27(043.3)

Ткач М. М.

**ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ
УПРОДОВЖ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

У роботі акцентується увага на необхідності розв'язання проблеми розвитку креативності в студентів упродовж професійної підготовки. Розкрито сутність понять “креативність” і “творчість”. Визначено, що потенційна креативність реалізується в разі відповідної мотивації і сприятливих умов, стимулюючи творчий процес. Теоретично обґрунтовано бар'єри розвитку креативності в студентів і визначено зовнішні й внутрішні чинники, що на них впливають та ускладнюють актуалізацію творчих здібностей особистості. Проаналізовано сучасні погляди науковців на їх подолання в процесі професійної підготовки. Акцент у процесі навчання робиться на використанні креативних методів з метою подолання бар'єрів упродовж професійної підготовки. Розкрито вагомість освітнього середовища у формуванні креативності для ефективного особистісного саморозвитку й самовдосконалення.

Ключові слова: креативність, творчість, креативна особистість, психологічний бар'єр, креативний бар'єр, освітнє середовище, чинники, професійна освіта.

Сучасні умови розвитку суспільства вимагають від професійної підготовки молоді формування навичок критичного мислення, творчості й більшої свободи у вирішенні проблем, адже реалії, з якими вони зіткнуться в майбутній професійній діяльності, не мають однозначних трактувань, на відміну від реалій навчальної практики, де для вирішення завдань і проблем завжди пропонувалися правильні рішення. Не завжди людина

спроможна визначити конкретну мету діяльності, передбачити результат власної креативності, який може виявитися зовсім несподіваним, навіть протилежним тому, який передбачався, до того визначити значущість відкриття відразу дуже складно, а інколи неможливо. Вирішення цієї проблеми ми вбачаємо в розвитку креативності в студентів, яка допоможе їм знаходити оригінальні вирішення складних проблем. Креативна особистість перебуває в постійній динаміці, відкрита для отримання нового життєвого досвіду.

Убачаємо одним із головних завдань професійної освіти розвиток самотворчих якостей особистості, здатності сприймати й переробляти нові наукові ідеї, аналізувати й застосовувати їх в умовах професійної діяльності.

Аналіз філософської, соціологічної та психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблема креативності активно розглядається впродовж декількох десятиліть з другої половини ХХ століття. Учені виокремлюють три основні позиції щодо креативності: 1. заперечення творчих здібностей як таких: інтелектуальна обдарованість – необхідна, але недостатня умова творчого розвитку особистості; 2. головна роль у творчості належить мотивації, ціннісним настановам, особистісним рисам; 3. високий рівень розвитку інтелекту припускає високий рівень творчих здібностей (і навпаки), визнання того, що креативність є самостійною здатністю, незалежною від інтелекту: немає креативу з низьким інтелектом, але є інтелектуали з низькою креативністю.

У наукових дослідженнях сутності креативності цей феномен розуміється як інтелектуальна активність (Д. Богоявленська), здібність (Г. Альтшуллер, О. Матюшкін, А. Хуторський), процес (І. Зязюн, А. Кестлер, П. Торренс), особистісні якості (А. Адлер, Дж. Катена, І. Киштимова, А. Маслоу, Я. Пономарьов, К. Роджерс, С. Савченка, В. Stain), когнітивний процес (Дж. Гілфорд, Б. Теплов, П. Торренс), продукт (Т. Амабайл, Дж. Катена, Д. Перкінс, К. Тейлор); креативність у діяльності керівника навчального закладу висвітлено В. Ковальчуком. Проблеми подолання бар'єрів розвитку креативності досліджували Г. Балл, Т. Баришева, Д. Богоявленська, Ю. Вагін, Н. Вишнякова, В. Дружинін, Є. Ільїн, О. Лук, Л. Обран-Лембреск, І. Полякова, Е. Торренс, Т. Хвостенко, Л. Ярославська. Проблеми освітнього середовища, визначення його сутності, структури й технологій створення порушувалися такими вченими, як А. Білінський, О. Гаркович, І. Грипенко, В. Ковальчук, Г. Полякова, проектування освітнього середовища досліджували Н. Гонтаровська, К. Кречетников.

Мета статті – визначити сутність проблеми розвитку креативності студентів упродовж професійної підготовки.

Поняття “творчість” – процес створення суб'єктивно нового, що ґрунтується на здатності висувати оригінальні ідеї й використовувати нестандартні способи діяльності. Поняття “креативність” – здатність генерувати нові, оригінальні ідеї, знаходити нетрадиційні способи вирішення проблемних завдань, більше орієнтованих на особистість, на відміну від поняття “творчість”, орієнтованого більше на діяльність і її результати. На відміну від творчості, креативність може бути не лише реальною (актуальною), а й потенційною. Потенційна креативність реалізується за відповідної мотивації і сприятливих умов, стимулюючи творчий процес.

Креативність (від лат. creatio – створення) – творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і входять у структуру обдарованості як незалежний фактор. На думку П. Торренса, креативність включає в себе підвищену чутливість до визначення цих проблем, до дефіциту або протиріч знань, дій з визначення цих проблем, до пошуку їх рішень на основі висунення гіпотез, до перевірки й зміни гіпотез, до формулювання результату вирішення проблем [15]. Як бачимо, креативність є синонімом слова «творчість», тобто здатності людини створювати нове, до того невідоме.

Ми дійшли висновку, що зв'язувальною ланкою для більшості теорій креативності й теоретико-методичних досліджень її формування є фундаментальна позиція стосовно того, що кожній людині тією чи іншою мірою гіпотетично властива здатність до творчості. Відповідно, в контексті дослідження приймаємо як ключове визначення креативності студентів системне, багатовимірне, динамічне утворення особистості, що сприяє знаходженню нестандартних рішень у професійній діяльності, які забезпечують можливість майбутнього фахівця перетворювати як увесь світ, своє оточення, інших людей, так і самого себе.

В. Ковальчук у розвідках зазначає, що бути креативним фахівцем – це вимога часу, оскільки на передній план у його діяльності виступає творчий підхід до справи та гуманне ставлення до людей [5].

Отже, креативність характеризується як загальна універсальна здатність до творчості, яка різною мірою притаманна кожній людині та формується в діяльності. Принциповою відмінністю творчості від креативності є те, що творчість – це створення нового, самовираження без обмежень, а креативність – це створення нового в межах заданих обмежень, у межах визначеного завдання.

Незважаючи на різнобічність досліджень психолого-педагогічних аспектів, педагогічні чинники бар'єрів розвитку креативності в процесі професійної освіти та їх подолання спеціально не досліджувалися. Водночас питання про їх значущість для формування креативних здібностей майбутнього фахівця в процесі професійної підготовки становить великий науковий і практичний інтерес, чим і зумовлений вибір досліджуваної нами теми.

У процесі формування креативності студентської молоді необхідно враховувати наявність та амбівалентний характер бар'єрів, що ускладнюють досліджуваний процес, а іноді й унеможливають певну інноваційну діяльність. Бар'єри розвитку креативності – перешкоди, які заважають особистісному вияву

креативної діяльності. До бар'єрів креативності варто зарахувати внутрішні бар'єри – стереотипи (вікові, статеві, професійні тощо), прагнення отримати схвалення (іноді невротична потреба у схваленні), неадекватна, насамперед занижена, самооцінка, недостатній рівень саморегуляції; зовнішні бар'єри – критика з боку колег, керівництва, стрес. Досить ґрунтовний перелік бар'єрів креативності запропоновано О. Хаймом (Гарвардський університет): недостатня різноманітність навичок; обмежені можливості для набуття нових навичок; незначна кількість труднощів; послаблене відчуття персональної відповідальності; обмежена кількість варіантів рішення; відсутність моделей поведінки; оточення, готове прийняти обмежену кількість варіантів; санкції; страх; особиста обмеженість мислення; біполярне (альтернативне) мислення; надмірна впевненість у собі; постійний брак часу; процедурні обмеження; бюрократизм; лідери з обмеженим світоглядом; обмеження, що накладаються процесами в групі; на вас тиснуть, щоб домогтися згоди; перфекціонізм; боязнь помилки; боязнь відмови; боязнь втратити контроль; гордість; особисті фільтри; фізичний дискомфорт; занадто конкретне мислення (надмірний практицизм); вузькість мислення; прийняття наявного стану речей (конформізм); низька самооцінка на роботі тощо [16].

Е. Бос виокремлює 8 кілерів (бар'єрів) креативності: нестача сну, страх, заборона мислення, брак часу, перфекціонізм, агресивність, неправильна техніка, помилкова реалізація [1].

На погляд Л. Орбан-Лембрик, психологічний бар'єр – наслідок невідповідності зовнішніх впливів (подразників) внутрішньому «Я» (інтересам, потребам, спрямованості особистості тощо), через що формується негативне ставлення до «подразників», прагнення захиститися від них [14].

Е. Торренс наводить низку перешкод, що суттєво гальмують прояв і розвиток креативності людини: орієнтація на успіх (побоювання дати неправильну відповідь) та уникнення ризику; фіксація на стереотипах статевої ролі; орієнтація на думку однолітків (побоювання виглядати оригінальним, незвичним); заборона питань та обмеження ініціативи; уявлення оточуючих дорослих про креативність як відхилення від норми [15].

Систематизуючи види бар'єрів, що перешкоджають прояву творчості, В. Воскобойніков визначив такі: бар'єри контрсугестій – упередження, невіра у свої сили, недовіра до колег, ригідність поглядів і установок, пристосованість; тезаурусні бар'єри – низький рівень освіти, інтелектуального розвитку, недоступність інформації; інтеракційні бар'єри – невміння планувати й організувати діяльність свою та інших. У низці зовнішніх чинників, що заважають формуванню креативності, називають відсутність підтримки серед оточення (батьків, учителів, друзів), недостатню матеріальну забезпеченість і незрозуміння з боку оточення. Серед внутрішніх – відсутність бажання й цілеспрямованості, лінь, недостатній розвиток вольових якостей, високу самокритичність, страх тощо. Крім того, названі такі причини, як самотність, задрість, замкнутість, відсутність однодумців [2].

Надзвичайно важливим бар'єром Є. Ільїн називає інертність установок, стереотипи мислення [4, с. 21]. Є. Ільїн наводить також результати досліджень науковців і відзначає такі бар'єри, як незрозуміння з боку оточуючих, відсутність бажання, лінощі, побутові проблеми, задрість однолітків тощо [4, с. 37]. А. Лук відзначає такі бар'єри творчості, творчої діяльності: побоювання невдачі; занадто високий рівень самокритичності; лінощі [9, с. 71].

На нашу думку, серед численних бар'єрів креативності, що представлені в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців, на особливу увагу заслуговують такі: відсутність метапредметних навичок роботи з інформацією, незначна кількість ускладнень у процесі виконання навчальних і професійних завдань, відсутність моделей креативної поведінки, що можуть стати об'єктом наслідування, слабка підтримка проявів креативності з боку оточуючих, прагнення “бути як усі” як захисна реакція на можливі оцінні дії з боку інших людей; суворе регламентованість тих чи інших сфер життєдіяльності (навчальної, професійної); перфекціонізм на рівні хворобливого відчуття потреби бути в усьому найкращим; побоювання помилки; конформізм як риса характеру; схильність до конформізму (прагнення бути подібним на інших людей, не відрізнятись від них своїми судженнями і вчинками); боязнь виявитися “білою вороною”, видатися незрозумілим і смішним у своїх судженнях; відсутність потреби впроваджувати нове; боязнь помсти іншої людини, чия позиція піддається критиці; особистісна тривожність, невпевненість у собі або надмірна самовпевненість, негативне самосприйняття (“Я-концепція”), що характеризується заниженою самооцінкою особистості, небажанням висловлювати свої ідеї; ригідність (негнучкість) мислення. Загалом у процесі формування креативності в студентів доцільно враховувати як внутрішні, так і зовнішні (відсутність підтримки, відсутність однодумців) бар'єри креативності.

На погляд Е. Бос, кожний розумно організований творчий процес проходить незалежно від обраної техніки такі етапи: латентне незадоволення; з'ясування проблеми; організація креативного обговорення; пошук ідей; оцінювання ідей; визначення рішення; реалізація [1]. З метою подолання бар'єрів у навчанні використовують методи, зокрема індивідуальні та групові технології, група є ефективним інструментом соціально-психологічного впливу на особистість. Як відомо, присутність інших підсилює мотивацію кожного учасника до опанування певних норм і принципів, стратегії та стилю поведінки, взаємодія в групі сприяє формуванню й розвитку комунікативних творчих навичок, підвищенню самооцінки, подоланню тривожності, агресивності, підсиленню позитивної мотивації поведінки.

Чинники, що впливають на формування креативності студентів, можна поділити на внутрішні та зовнішні. Такий комплекс, на думку Я. Пономарьова, “починається із ситуацій, що сприяють інтуїтивному схопленню ідеї вирішення творчої проблеми, і закінчується вихованням необхідних здібностей, якостей особистості творця, створенням творчого клімату в науково-дослідному колективі” [11, с. 289]. К. Роджерс до

внутрішніх умов зарахував екстенціональність (відкритість новому досвіду); внутрішній фокус оцінювання; здатність до незвичайних поєднань. Зовнішніми умовами креативності є психологічна безпека й захищеність (визнання безумовної цінності індивіда, створення обстановки, в якій відсутнє зовнішнє оцінювання); психологічна свобода самовираження. К. Роджерс називав і “супутні компоненти творчого акту” – емоції (естетичні, евристичні, комунікативні, “відокремленості”) [4, с. 18].

Для розвитку здібностей студентів, формування їхньої креативності суттєве значення має поза аудиторна діяльність, яка, на думку С. Савченка, характеризується відпрацьованими каналами взаємодії структурних одиниць закладів вищої освіти із зовнішніми організаціями й установами [13]. Конкурси, форуми, колоквиуми, інтернет-конференції, літня практика, участь у роботі студентської науково-творчої лабораторії тощо – це важливі форми позааудиторної роботи зі студентами, які сприяють формуванню їхньої креативності й подоланню бар’єру самовираження.

Важливим чинником розвитку особистості, формування креативності є середовище, основними ознаками якого саме в аспекті формування креативності можна визначити такі: невизначеність, потенційну багатогарнітність і принципову незавершеність (це стимулює пошук власних орієнтирів, а не прийняття готових) [6]. Воно має забезпечувати свободу для реалізації, активізації, розвитку творчих здібностей і сприяти подоланню внутрішньої несвободи, яка полягає в нерозумінні діючих на людину зовнішніх і внутрішніх сил, у відсутності можливості для ефективного особистісного саморозвитку. Основним способом розвитку креативної особистості є самовдосконалення, а головним спонукальним мотивом – прагнення людини реалізувати себе [4, с. 19]. Нами запропоноване визначення: освітнє середовище – це відкрита, складна, інтегрована, динамічна система умов зовнішніх і внутрішніх факторів як засіб навчання, що сприяє формуванню особистості, а також можливостей для її творчого розвитку, мотивації і якісної самореалізації в професійній діяльності [12].

Університетське середовище, в якому відбувається процес формування креативності студентської молоді, має бути організовано як креативне освітнє середовище, як особистісний простір, що гнучко реагує на індивідуальні творчі запити студентів, стимулює і створює умови для творчої самореалізації [7]. Переконливим є висновок К. Кречетникова, що креативне освітнє середовище має створювати умови для актуалізації внутрішнього світу тих, хто навчається, їх особистісного зростання і становлення самосвідомості [8, с. 38].

І. Гриненко, досліджуючи креативне освітнє середовище, визначає, що це “середовище, в якому могла б актуалізуватися креативність студентів, має підтримувати внутрішню мотивацію; мати великий ступінь невизначеності й потенційної багатогарнітності; заохочувати атмосферу гри, експериментування; забезпечувати креативну навчальну діяльність; сприяти позитивному емоційному стану тих, хто навчається” [3; с. 45]. Необхідно підкреслити, що важлива роль у реалізації завдань процесу формування креативності студентів належить викладачу вишу. Він має організувати навчальний процес так, щоб спонукати кожного учасника (і студентів, і викладачів) до актуалізації та розвитку власної креативності (О. Морозов). Викладач буде своєю роботою зі студентами на основі консультування, інформування, експертизи. Важливим постає демократичний стиль взаємин між викладачами та студентами, стимулювання різних форм творчого самовираження й ініціативи студентів, створення атмосфери творчості в академічній групі, уникнення шаблонів у навчанні [10]. Серед чинників, що безпосередньо впливають на процес формування креативності майбутніх фахівців будь-якого профілю, варто відзначити сучасні інформаційно-комунікаційні технології, загальний інформаційний простір вишу [7].

Сучасна практика професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах свідчить про широке залучення в навчально-виховний процес креативних методів навчання (рис. 1).

Рис. 1. Креативні методи навчання

Висновки. Проблематика визначення розвитку креативності студентів упродовж професійної підготовки є надзвичайно актуальною, оскільки активізація всіх процесів, пов'язаних із креативністю, творчими здібностями, характеризується випереджальним характером, орієнтованістю на майбутнє, необхідністю врахування амбівалентності бар'єрів креативності, специфіки темпоральних і просторових характеристик розвитку особистості в освітньому просторі закладів вищої освіти. Теоретична значущість результатів дослідження полягає в розширенні уявлень про психологічні бар'єри, зокрема бар'єри розвитку креативності, подолання яких у навчанні має стати одним із педагогічних завдань, а сам психологічний бар'єр може розглядатись як педагогічний засіб розвитку професійних важливих якостей і способів діяльності майбутніх фахівців, що сприяє розвитку їхньої професійної компетентності. Особливо перспективним, на наш погляд, може бути її подальше вивчення щодо подолання бар'єрів розвитку креативності в процесі професійної освіти майбутніх фахівців. Зокрема, отримані результати можуть слугувати теоретичною базою для вирішення проблем підвищення якості студентів різних сфер в умовах модернізації освітнього процесу, а також підґрунтям для створення програм самовдосконалення професійної компетентності й викладача, і студентів у різних типах освітніх установ.

Використана література:

1. Бос Э. Как развивать креативность / Э. Бос ; пер. с нем. К. А. Петросян. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 189 с.
2. Как определить и развить способности ребенка / сост. В. М. Воскобойников. – Санкт-Петербург: Респекс, 1996. – 426 с.
3. Гриненко І. В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / І. В. Гриненко. – Тернопіль, 2008. – 192 с.
4. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – Санкт-Петербург: Питер, 2011. – 448 с.
5. Ковальчук В. І. Феномен креативності у діяльності керівника навчального закладу / В. І. Ковальчук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія “Соціологія. Психологія. Педагогіка”. – Тематичний вісник № 1. – Київ : Гнозис, 2009. – С. 89–93.
6. Створення сприятливого навчального середовища. Тренінги / за заг. ред. В. Ковальчука, упорядкування Л. Галіцина. – Київ : Шк. світ, 2011. – 128 с.
7. Ковальчук В. І. Розвиток вищої освіти відповідно до тенденцій і вимог ринку праці / В. І. Ковальчук // Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 25–26 лютого 2016 року. – Київ : Міленіум, 2016. – С. 22–24.
8. Кречетников К. Г. Проектирование креативной образовательной среды на основе информационных технологий в вузе : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / К. Г. Кречетников. – Ярославль, 2003. – 38 с.
9. Лук А. Н. Психология творчества / А. Н. Лук. – Москва: Наука, 1978. – 128 с.
10. Морозов А. В. Формирование креативности преподавателя высшей школы в системе непрерывного образования : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08 “Теория и методика профессионального образования” / А. В. Морозов. – Москва, 2004. – 445 с.
11. Пономарев Я. А. Психология творчества и педагогика / Я. А. Пономарев. – Москва: Педагогика, 1976. – 296 с.
12. Ткач М. М. Створення освітнього середовища в професійній підготовці бакалаврів лісового і садово-паркового господарства / М. М. Ткач. – Одеса : Інноваційна педагогіка. – 2018. – Випуск № 6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.innovpedagogy.od.ua.
13. Савченко С. В. Личностно-ориентированный подход к организации внеучебной работы в вузе / С. В. Савченко // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2003. – № 7. – С. 193–198.
14. Stain B. S. Memory and Creativity / B. S. Stain // Handbook of Creativity. – Ed. of J.A. Glover and other. – Plenum Press, N.Y. and London, 1988.
15. Torrance E. P. Guiding creative talent / E. P. Torrance. – Englewood Cliffs, W. J. : Prentice-Hall, 1964. – 23 s.
16. Хайем А. Преодоление барьеров развития креативности и творческой способности [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.elitarium.ru/kreativnostideya_tvorcheskoe_myshlenie_vozmozhnost_perfekcionizm_sposobnosti_boyzn_uspekhn_reshenie_problemy.

References:

1. Bos Э. Как развивать креативность / Э. Bos; [пер. с нем. Petrosian K.A.]. – Ростов n/D: Fenyks, 2008. – 189, [2] s.:yl. – (Shkola razvytyia), S. 17–22 [in Russian].
2. Voskoboinikov V. M. Kak opredelyt y razvyt sposobnosti rebenka / Sost. V. M. Voskoboinikov. – SPb : Respeks, 1996. – 426 s. [in Russian].
3. Hrynenko I. V. Pedahohichni umovy rozvytku kreatyvnosti maibutnikh uchyteliv humanitarnoho profilu u protsesi fakhovoi pidhotovky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Ihor Vasylovykh Hrynenko. – Ternopil, 2008. – 192 s. [in Ukrainian].
4. Ylyn E. P. Psykholohiya tvorchestva, kreatyvnosti, odarennosti / E. P. Ylyn. – SPb : Pyter, 2011. – 448 s. [in Russian].
5. Kovalchuk V. I. Fenomen kreatyvnosti u diialnosti kerivnyka navchalnoho zakladu // Kreatyvnist i tvorchist. – Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. – Seriiia “Sotsiolohiia. Psykholohiia. Pedahohika”. – Tematychnyi visnyk № 1. – Kyiv : Hnozyz, 2009. – S. 89–93 [in Ukrainian].
6. Kovalchuk V. I. Stvorennia spriyatlyvoho navchalnoho seredovyshcha. Treninhy / za zah. red. V. Kovalchuka, uporiadkuvannia L. Halitsyna. – K. : Shk. svit, 2011. – 128 s. [in Ukrainian].
7. Kovalchuk V. I. Rozvytok vyshchoi osvity vidpovidno do tendentsii i vymoh rynku pratsi / Vasyl Ivanovych Kovalchuk // Rozvytok suchasnoi osvity: teoriia, praktyka, innovatsii. Materialy II Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii, 25–26/02/2016. – Kyiv : V-vo “Milenium”, 2016. – S. 22–24 [in Ukrainian].
8. Krechetnykov K. H. Proektyrovanye kreatyvnoi obrazovatelnoi sredy na osnove ynformatsyonnykh tekhnolohyi v vuze: avtoref dys. na soyskanye uchen. step. dokt. ped. nauk: spets. 13.00.08 “Teoryia y metodyka professyonalnoho obrazovanyia” / K. H. Krechetnykov. – Yaroslavl, 2003. – 38 s. [in Russian].

9. Luk A. N. *Psykholohyia tvorchestva* / A. N. Luk. – Moskva : Nauka, 1978. – 128 s. [in Ukrainian].
10. Morozov A. V. *Formyrovanye kreatyvnyosti prepodavatelya vysshei shkolы v systeme nepreryvnoho obrazovanyia* : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.08 / Morozov A. V. – Moskva, 2004. – 445 s. [in Russian].
11. Ponomarev Ya. A. *Psykholohyia tvorchestva y pedahohyka* / Ya. A. Ponomarev. – M. : Pedahohyka, 1976. – 296 s. [in Ukrainian].
12. Tkach M. M. *Ctvorennia osvithnoho seredovyshcha v profesiinii pidhotovtsi bakalavriv lisovoho i sadovo-parkovoho hospodarstva* / M. M. Tkach. – Odesa : Innovatsiina pedahohyka, Vypusk № 6. 2018. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : www.innovpedagogy.od.ua. [in Ukrainian].
13. Savchenko S. V. *Lychnostno-oryentirovannii podkhod k orhanyzatsyyi vneuchebnoi raboty v vuze* / S. V. Savchenko // *Visn. Luhan. derzh. ped. un-tu im. Tarasa Shevchenka*. – 2003. – № 7. – S. 193–198 [in Ukrainian].
14. Stain B. S. *Memory and Creativity* // *Handbook of Creativity*. – Ed. of J.A. Glover and other. – Plenum Press, N.Y. and London. 1988 [in English].
15. Torrance E. P. *Guiding creative talent* / E. P. Torrance. – Englewood Cliffs, W. J. : Prentice-Hall, 1964. – 23 s. [in USA].
16. Khaiem A. *Preodolenye barerov razvityia kreatyvnyosti y tvorchoi sposobnosti* [Elektronnyi resurs] <http://www.elitarium.ru>/ *krativnost ideya tvorcheskoe myshlenie vozmozhnost perfekcionizm sposobnosti boyazn uspekhn reshenie problem* [in Russian].

Ткач М. М. Проблема развития креативности студентов в течение профессиональной подготовки

В работе акцентируется внимание на необходимости решения проблемы развития креативности студентов в течение профессиональной подготовки. Раскрыта сущность понятий “креативность” и “творчество”. Определено, что потенциальная креативность реализуется при соответствующей мотивации и благоприятных условиях, стимулируя творческий процесс. Теоретически обоснованы барьеры развития креативности студентов и определены внешние и внутренние факторы, на них влияющие и затрудняющие актуализацию творческих способностей личности. Проанализированы современные взгляды ученых на их преодоление в процессе профессиональной подготовки. Акцент в процессе обучения делается на использование креативных методов с целью преодоления барьеров в течение профессиональной подготовки. Раскрыта значимость образовательной среды в формировании креативности для эффективного личностного саморазвития и самосовершенствования.

Ключевые слова: креативность, творчество, креативная личность, психологический барьер, креативный барьер, образовательная среда, факторы, профессиональное образование.

Tkach M. M. Problem of developments of creativity of students creativity during vocational training

The paper focuses on the need to solve the problem of development of creativity among students during vocational training. The essence of the concept of “creativity” and “creativity” is revealed. It is determined that potential creativity is realized with the appropriate motivation and favorable conditions, stimulating the creative process. The theoretical basis is the barriers to the development of creativity in students and the external and internal factors that affect them and complicate the actualization of creative abilities of the individual are determined. The modern views of scientists and their overcoming in the process of professional training are analyzed. The emphasis in the learning process is on using creative methods to overcome barriers during vocational training. The importance of the educational environment in the formation of creativity for effective personal self-development and self-improvement is revealed.

Key words: creativity, creativity, creative personality, psychological barrier, creative barrier educational environment, factors, vocational education.

УДК 378.147(045)

Харченко Г. І.

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ
ДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ**

У статті розглядаються особливості реалізації комунікативного підходу в контексті модернізації української системи освіти та її інтеграції в європейський освітній простір. Автор виділяє особливості комунікативної діяльності вчителів освітніх закладів, визначає соціокультурні, педагогічні й інформаційно-технологічні передумови формування комунікативної компетентності школярів. Проаналізовано сутність комунікативної компетентності в межах сучасної мовної політики, впровадження компетентнісно орієнтованих освітніх стандартів, розроблення комунікативного освітнього простору навчального закладу та проектування змісту мовної освіти на основі інтеграції й індивідуальної мотивації навчання.

Ключові слова: спілкування, компетентнісний підхід, комунікативний підхід, комунікативна компетентність, комунікативна діяльність, комунікативна культура, освітній простір.

Проблема комунікативної компетентності є актуальною, оскільки від рівня її розвитку залежить не тільки соціальна сфера школяра, а й успішність у спілкуванні та навчанні. Формування комунікативної компетентності в освітньому закладі є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти, що відображено в державних документах, зокрема в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. наголошується на необхідності переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян. Підготовка